

पाणीपुरवठा आणि स्वच्छता विभाग, महाराष्ट्र शासन

महाराष्ट्र शासनाचा पाणीपुरवठा आणि स्वच्छता विभाग (WSSD) राज्यातील ग्रामीण भागात स्वच्छ पिण्याचे पाणी आणि स्वच्छता सुविधा पुरवण्याच्या जबाबदारीने काययरत आहे.

महत्वाच्या संस्था आणि उपक्रम:

- **राज्य पाणी व स्वच्छता णमशन (SWSM):**
  - राज्यात जल जीवन णमशनच्या अंमलबजावणीसाठी जबाबदार संस्था. मिशनचे उणिष्ट हे प्रत्येक ग्रामीण कुटुंबाला काययक्षम नळजोड (FHTC) प्रदान करणे असून, सुरणक्षत आणि पयाप्त पिण्याच्या पाण्याची उपलब्धता सुणनणित करणे आहे.
- **महाराष्ट्र जीवन प्राणधकरण (MJP):**
  - सन 1976 मध्ये महाराष्ट्र पाणीपुरवठा आणि मलणनस्सारण मंडळ म्हणून सथापन होऊन 1997 मध्ये नामांतरत झालेल्या महाराष्ट्र जीवन प्राणधकरणाचे उणिष्ट हे राज्यभर पाणीपुरवठा आणि मलणनस्सारण सेवांच्या जलद विकास आणि नियमनावर केंद्रित आहे. त्याच्या जबाबदारांमध्ये पाणीपुरवठा आणि मलणनस्सारण योजनांचे नियोजन, डिझाइन आणि अंमलबजावणी यासोबतच स्थाणनक संस्था आणि राज्य शासनाला जलव्यवस्थापनासाठी मदत करणे समाणवष्ट आहे.
- **भूजल सवेक्षण आणि णवकास यंत्रणा (GSDA):**
  - 1972 मध्ये स्थापन झालेली भूजल सवेक्षण आणि णवकास यंत्रणा राज्यातील भूजल संसाधनांचे मूल्यांकन आणि णवकास यावर लक्ष केंद्रित करते, तसेच या महत्त्वपूणय संसाधनाचा शाश्वत वापर सुणनणित करते. सुमारे 80% पेयजल स्रोत भूजलावर अवलंबून आहेत आणि त्यापैकी बहुतांश स्रोत पुनभयरण आणि साठवण क्षेत्रांमध्ये आहेत. भूजल हे स्थान, काळ आणि खोलीनुसार विशिष्ट असल्याने भूजलावर अवलंबून असलेल्या पेयजल स्रोतांची शाश्वतता राज्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची आहे. तयामुळे सरकारने स्रोत शाश्वततेस प्राधान्य देण्याचा णनणयय घेतला आहे. यामुळे राज्याच्या पेयजल व्यवस्थेमध्ये भूजल सवेक्षण आणि णवकास यंत्रणेची भूणमका अत्यंत महत्त्वाची ठरते. गेल्या 36 वर्षांपासून भूजल सवेक्षण आणि णवकास यंत्रणा राज्यातील णवणवध योजनांद्वारे भूजल संसाधनांचा णवकास आणि व्यवस्थापन करत आहे. यामागील मुख्य उिश म्हणजे समुदायाला सुरणक्षत आणि शुध्द पिण्याचे पाणी उपलब्ध करून देणे. भूजल सवेक्षण आणि णवकास यंत्रणेद्वारे पेयजल संबंधित कायय प्रभावीपणे पार पाडले जाते.
- **महाराष्ट्र पयावरण अणभयांणत्रकी प्रणशक्षण व संशोधन अकॅडमी (MEETRA):**
  - नाशिक संशोधन व प्रशिक्षण केंद्र (NRTC) याचे नाव बदलून महाराष्ट्र पयावरण अणभयांणत्रकी प्रणशक्षण व संशोधन अकादमी (MEETRA) करण्यात आले. हे संस्थान 1984 मध्ये जागणतक बँके च्या मदतीने स्थापन करण्यात आले. मीत्रा ही महाराष्ट्र जीवन प्राणधकरणाची स्वायत्त संस्था आहे.

लक्षणीय काययक्रम:

- **जल जीवन णमशन (JJM):**
  - जलशक्ती मंत्रालय, भारत सरकारच्या प्रमुख काययक्रमांपैकी जल जीवन मिशनचा उदेश प्रत्येक ग्रामीण कुटुंबाला काययक्षम घरगुती नळ जोडणी (FHTC) प्रदान करणे आहे. महाराष्ट्रात हा उपक्रम राज्य पाणी व स्वच्छता णमशन (SWSM) मार्यत पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभागाविभागांतगयत राबिविला जात आहे.
- **जलयुक्त णशवार अणभयान:**

- सन 2016 मध्ये सुरू करण्यात आलेली ही जलसंवर्धन योजना महाराष्ट्राला दुष्काळमुक्त करण्याच्या उद्देशाने राबवली जात आहे. या अंतर्गत नद्यांचे खोलीकरण व रंदीकरण, सिमेंट व मातीचे बंधारे बांधणे, तसेच जलस्रोतांचे पुनरज्जीवन यांसारख्या उपाययोजना केल्या जातात.

महा जल समाधान सार्वजनिक तक्रार निवारण प्रणाली:

महा जल समाधान सावयजनक तक्रार निवारण प्रणाली हा महाराष्ट्र शासनाच्या पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभागाची एक महत्वाचा उपक्रम आहे जी ग्रामीण भागातील पिण्याच्या पाण्याच्या पुरवठ्याशी संबंधित तक्रारी सोडवण्यासाठी सुरू करण्यात आली आहे. या प्लॅटफॉर्मद्वारे नागरिक त्यांच्या पणरसरातील पाणीपुरवठा सेवेशी संबंधित समस्यांची तक्रार नोंदवू शकतात. महा जल समाधान सावयजनक तक्रार निवारण प्रणाली अंतर्गत ग्रामीण भागातील नागरिक वेब पोर्टल आणि मोबाईल ॲप्लिकेशनच्या माध्यमातून सहजपणे पाणीपुरवठा संबंधित तक्रारी नोंदवू शकतात. ही प्रणाली ग्रामीण भागातील नागरिकांना त्यांच्या पाण्याशी संबंधित समस्यांचे निवारण करण्यासाठी सुविधा प्रदान करते. लवकरच, विभाग टोल-फ्री क्रमांक उपलब्ध करून देण्याच्या प्रणक्रियेत आहे, जेणेकरून ग्रामीण नागरिक कोणत्याही खचाणशवाय तक्रारी नोंदवू शकतील आणि आवश्यक मदत मिळवू शकतील

• ऑनलाइन तक्रार नोंदणी -

1. ऑनलाइन तक्रार नोंदणी:

- नागरिक अधिकृत पोर्टलद्वारे ऑनलाइन तक्रारी नोंदवू शकतात.
- ही प्रक्रिया अधिक पारदर्शक आणि सुलभ करण्यासाठी णवकणसत करण्यात आली आहे.

2. तक्रारींचे प्रकार -

- पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा न होणे ककवा कमी दाबाने येणे.
- पाण्याचा रंग, चव ककवा दुगंधीमुळे होणारया तक्रारी.
- पाईपलाईन मधील गळती.
- इतर पाणी पुरवठा संबंधित समस्या जसे की तुटलेली पाईपलाईन ककवा खराब पायाभूत सुविधा.

3. तक्रारींची परिस्थिती ट्रॅक करण्याची सुविधा -

- नागरिक आपली तक्रार ऑनलाईन ट्रॅक करू शकतात
- तक्रार निवारणाच्या प्रत्येक टप्प्यावर माणहती णमळते.

4. प्रणतसाद वेळ -

- ही प्रणाली तक्रार निवारणासाठी निश्चित कालमर्यादा प्रदान करते, जे वेळेवर कारवाई सुनिश्चित करते.

5. वरिष्ठ अधिकन्यांकडे तक्रार पाठवण्याची सोय -

- जर ठरलेल्या वेळेत समस्या सुटली नाही, तर वरिष्ठ अणधकारयांकडे तक्रार पाठवण्याची सुणवधा उपलब्ध आहे..

• महा जल समाधान प्रणालीचे फायदे

- ➤ पारदर्शकता: नागरिक त्यांची तक्रार ट्रॅक करू शकतात आणि निवारणाच्या प्रगतीवर देखरेख ठेवू शकतात.
- ➤ जबाबदारी: ही प्रणाली सरकारी यंत्रणांना सार्वजनिक तक्रारी सोडवण्याच्या जबाबदारीसाठी उत्तरदायी असल्याची खात्री देते.
- ➤ काययक्षमता: ऑनलाइन तक्रार सादर करणे आणि वास्तविक वेळेत ट्रॅकिंग सुलभ करून ही प्रणाली तक्रारींचे निवारण होण्यासाठी लागणारा वेळ कमी करते.
- ➤ सुलभता: ग्रामीण महाराष्ट्रातील रहीवाशांसाठी तक्रारी नोंदवणे आणि पाण्याशी संबंधित समस्यांसाठी आवश्यक मदत मिळवणे सोपे बनवते.